

AİLE VE ÇOCUK HAKKINDA BİLGİ EDİNME-I

İÇİNDEKİLER

- Çocuk Gelişimi
- Karışık Duygu Durumları ve Belirsizlik
- Şok
- İnkâr

HEDEFLER

- Bu üniteyi çalıştıktan sonra;
- Aile ile ilgili genel bilgi sahibi olabilecek,
- Çocuk gelişimi konusunda kendinizi geliştirebilecek,
- Çocuk ve aile arasındaki ilişkiyi kavrayabilecek,
- Çocuğun gelişim süreci ile ilgili ortaya çıkan durumlar karşısında ailenin sergilediği tutum ve davranışları açıklayabilecek,
- Şok, inkâr, tutum ve davranışlarını birbirlerinden ayırt edebileceksiniz.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

ATA-AÖF

AİLE EĞİTİMİ

Doç. Dr.
Ali Osman ENGİN

ÜNİTE
7

Küreselleşmenin getirdiği olgular çerçevesinde geçmişin geniş aile modeli çekirdek bir yapıya dönüşmüştür. Anne baba ve çocukların dışında kalan aile fertleri sistemin dışına itilmiştir.

GİRİŞ

Bilindiği gibi aile, toplumu meydana getiren en küçük ve temel birimdir. Aile kurumu diğer toplumsal kurumlar ile arasında oluşturduğu ilişkiler çerçevesinde toplumsal yapıya çok önemli katkılar sağlamaktadır. Aile kurumu diğer toplumsal kurumlara benzer şekilde toplumdan topluma değiştiği gibi aynı toplum içerisinde zamandan zamana da değişmektedir. Günümüz ailesi; anne – baba ve çocuklardan oluşan çekirdek bir yapı oluşturmakla beraber, etkinlik alanı olarak diğer tüm toplumsal kurumları etkileyen bir işlevsel alana sahiptir. Göçebe ve tarım toplum yapısından sanayi ve bilgi toplum yapısına geçiş süreciyle aile yapısı da değişmeye başlamış ve anne – baba, evlenmemiş kız, erkek ve evlenmiş erkek çocuklarla beraber dede ve ninelerden oluşan geniş aile modeli de yavaş yavaş çekirdek aile modeline dönüşmüştür. Bu değişim ve dönüşüm sürecinde dede ve ninelerin durumu pek iç açıcı olmamıştır. Çünkü dede ve nine figürleri aile sisteminin dışında kalırken ikametleri huzur evleri olmuştur. Hâlbuki çocuğun sosyal ve psikolojik gelişiminde bu tecrübe abidelerinin yeni yeni farkına varılan değerleri kabul edilmektedir.

Esasında aile eğitimi süreci bu açıdan da daha geniş bir perspektiften plânlanıp organize edilmelidir. Çalışan anne ve babanın evde bakımını verdikleri bakıcılarla ilgili medyaya düşen olumsuzlukları sürekli gözlemekteyiz. İşin ekonomik boyutu da ayrı bir konu başlığını oluşturmaktadır. Aile ortamı çocuk açısından ilk sosyalleşmeye başladığı ve insan olma özünü gerçekleştirdiği kutsal bir mekândır. Çocuğun sosyal, psikolojik, biyolojik ve kültürel kazanımlarının şekillendiği laboratuvar aile kurumudur. Bu laboratuvarın temel değişkenleri; anne – baba, kardeşler, dede ve nineler, diğer yakın ve uzak akrabalarla beraber sosyal çevreyi oluşturanlardır. Bu laboratuvar çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılarken, doğumla gelen belirleyici kalıtsal miras değerlerin, onlardan istifade edilebilecek en üst seviyeye çıkarılması için önemli rampalara sahiptir. Bu rampalar o değerlerin ateşlendiği rampalardır. Ateşlemenin ve harekete geçirmenin daha sağlıklı ve başarılı olabilmesi ise, o sistemlerin birbirlerine katkı sağlayıcı bütünlüğü ile ilişkilidir. Tolumun sosyal ve kültürel temelleri aile içerisinde gerçekleşen sosyal etkileşim süreçlerinden beslenir. Toplumu meydana getiren birey veya İbni Haldun'un deyiimiyle şahsiyetlere kazandırılmaya çalışılan duygu, düşünce, inanç ve davranışların kökleri aile ortamındadır. Aile kurumunu önemli ve daha işlevsel kılan, aile içi ilişkiler bütünü olarak ifade edebileceğimiz dayanışma kültürüdür.

İnsan gelişimi denildiğinde, döllenmeden itibaren yaşamın sonuna kadar devam eden süreç anlaşılmaktadır. Organizmanın kalıtsal miras değerlerinin tam olarak ortaya çıkması, çevreyle olan etkileşime bağlıdır. Bu etkileşim süreci çerçevesinde gelişim dönemleri vardır ve her bir gelişim döneminin kritik davranışları ve gelişim görevleri vardır. Bu sürecin en önemli belirleyicileri bunlardır. Çocuğa yapılabilecek en büyük katkı, bu süreçlerin daha sağlıklı ve dolu dolu geçirilmesine fırsat sağlamaktır. Çünkü dışarıdan gelecek çevresel uyarıcılar çocuğun sahip olduğu gizli değerlerinin ortaya çıkmasını sağlayan gizli kodlara sahiptir. Gelişimi sağlayan kalıtsal ve çevresel faktörlerin etkileşimi döllenmeden başlayarak yaşamın sonlanmasına kadar sürmekte ve etkileşimli bir şekilde devam etmektedir. Doğacak bebeğin biyolojik özelliklerini döllenme ile meydana gelen ilk

hücrede yer alan 46 kromozomun içerdiği genler belirlemektedir. Ancak kalıtsal miras değerleri olan genetik özelliklerin organizma üzerinde kendisini gösterecek potansiyellerin tam olarak ortaya çıkması, organizmanın geçireceği çevre odaklı yaşantılarla doğrudan ilişkilidir. Gelişimde kalıtım, çevre ve zaman etkileşiminin yanı sıra sürece katkı sağlayan;

a-gelişim yordanabilir bir sıra izler,

b-gelişimde bireysel ayrılıklar ve farklılıklar bulunur,

c-yaşamın değişik dönemlerinde farklı türde gelişmeler önem

kazanmaktadır şeklinde ifade edilebilecek üç temel ilke daha vardır. Her gelişim döneminin içerisinde kendisine has özellikleri olduğu bilinmektedir. Birey biyolojik olarak içerisinde bulunduğu döneme ait gelişim ödevlerini yerine getirmeye hazır hâle gelmektedir. Gelişim ödevlerinin yerine getirilebilmesi için sadece biyolojik hazır bulunuşluk yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda eğitim ortamı gibi çevresel koşullarında yeterli ve gelişim dönemine uygun olması gerekir. Bu kritik gelişim dönemlerinde edinilmesi gereken kritik davranışlar açısından aileye ve okullara çok büyük roller düşmektedir.

Gelişim görevlerini yerine getirmek için sadece biyolojik hazır bulunuşluk yeterli olmamaktadır. Diğer yandan bilişsel ve duyuşsal hazır bulunuşluk düzeyine ulaşmak için öğrenme ortamı ve araç gereçler de gelişim dönemlerine uygun tasarlanmalıdır.

ÇOCUK GELİŞİMİ

Fizyolojik gelişimin en hızlı olduğu dönem yaşamın ilk yıllarıdır. Ancak daha sonrada gelişme devam eder ve hızında azalma olur. Ergenlik dönemi yaşanmaya başladığında yine gelişim hızlanmaya başlar. Bu dönemdeki gelişimin hızı baş döndürücüdür ve ergenin de zaman zaman başı dönmektedir. Bu dönemde başa çıkılması zor davranışlarla karşılaşılma oranı oldukça yüksektir. Özellikle anne ve babaların bu dönemde çok sabırlı ve aynı zamanda yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmaları gereği açıktır. Okul öncesi dönemde bedensel büyüme ve değişiklikler ortaya çıkar ve kaba motor kaslardaki gelişmeler ön plâna geçer. Bu dönemde ince motor kaslardaki koordinasyon beklenen gelişim görevini daha tamamlayamamıştır. İnce motor kas gelişimi ilköğretim ikinci yarıylda gelişimini hızlandırır ve ergenlik döneminde tamamlamaya başlar. İkincil cinsiyet özellikleri ile ilgili gelişmeler daha çok ergenlik döneminde ortaya çıkar ve bu süreç içerisinde kendisini tamamlamaya yönelir. Çocuk sonunda yetişkinlik dönemine ayak basar. Şüphesiz çocuk gelişiminde bireysel farklılıklarla beraber çevresel koşulların önemi göz ardı edilemez. Dolayısıyla ergenlik döneminde olgunlaşma farklı yaşlarda ortaya çıkabilir. Bu farklılıklar ergen üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere neden olabilir. Bu durumdan ergenlerin benlik kavramları bu süreçten olumlu veya olumsuz etkilenir. Bu sürece yetişkinler tarafından katkı sağlanmalıdır ve olumlu benlik kavramının oluşumu kolaylaştırılmalıdır.

Çocuğun düşünme ve kavrama sisteminde ortaya çıkan gelişmeler bilişsel gelişime işaret etmektedir. Jean Piaget, bilişsel gelişimi ifade eden oldukça detaylı bir kuram geliştirmiştir. Ona göre gelişimde önemli olan; biyolojik olgunlaşma ile geçirilen öğrenme yaşantılarının etkileşimidir. Biyolojik olgunlaşma bilişsel gelişimi doğrudan etkiler. Ancak bireyin yaşının ve gelişim döneminin saptanmasında kesin bir ölçüt olarak kullanılamaz. Her ne kadar gelişim dönemleri arasında ayırt edici faktörler olsa da, her gelişim dönemi önceki gelişim dönemlerinin ve sonraki gelişim dönemlerinin özelliklerini birlikte taşıyabilir. Ergenlik dönemi ve ergenlik

sonrasına tekabül eden son gelişim evresi, Piaget tarafından *“Soyut İşlemler Dönemi”* olarak adlandırılmaktadır. Aynı şekilde bilişsel gelişim, biyolojik olgunlaşma ile bir arada geçirilen yaşantılardan da etkilenir. Dolayısıyla, bazı yetişkinlerin beden yaşları ne olursa olsun, soyut işlemler dönemine ulaşamamış olmaları mümkündür. Bilişsel gelişim birbirini takip eden dört dönem içerisinde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemler ilerledikçe, çocukların kavrama ve problem çözme yetenekleri niteliksel olarak gelişmektedir.

Piaget’e göre bilişsel gelişim evrelerinin ilki; *“Duyusal Motor Dönem”* dir. Bu dönemde bebekler dış dünya ile duyuları ve motor faaliyetleri ile ilişki kurarlar. Bu dönem doğumla iki yaş aralığını kapsar. Bu dönem ilerledikçe çevresinde olup bitenleri keşfederek kendi farklılıklarını anlamaya başlar ve nesnelerin devamlılığı ilkesi ile beraber bilişsel gelişimde refleks düzeyinde tepki verilen dönemden, zihinsel işlemlerin kullanılması aşamasına geçiş olur. *“İşlem Öncesi Dönem”* ise, 2-7 yaş arasına denk düşen bilişsel dönemdir. Çocuklar bu dönemde *“ben”* merkezci bir anlayışa sahiptirler. Mantıklı düşünme işlemlerini henüz yapamadıklarından nesnelerin görüntülerinin etkisinde kalırlar. Bilişsel yapı eşyaların korunumu ilkesini kavrama düzeyine ulaşamamıştır. Tek yönlü bir mantık işleyişi söz konusudur ve hayal dünyaları çok geniştir. 2-7 yaş dönemine denk gelen *“Somut İşlemler Döneminde”* çocuk artık bilişsel potansiyellerini kullanmaya başlar. *“Eşyanın Korunumu”* problemleri bu dönemde ortadan kalkar. Sınıflama ve sıralama işlemleri başarıyla yapılır ve işlemler tersine çevrilebilir. Bilişsel gelişimin en son evresi, *“Soyut İşlemler Dönemi”* dir. Ergenlik döneminden başlar ve yetişkinlik dönemine doğru yol alır. Bu gelişim dönemi içerisinde *“Ben Merkezilik”* düşünce, tutum ve davranışlarına da zaman zaman rastlanır ve soyut düşünce kapasitesi geliştiği için, şekillenen fikirler kapsamında soyut kavramlara da yer verilir. Yapılan zihinsel işlemler içerisinde tekten tümevarım ve tümdengelim gibi yöntemlerin kullanılması gözlenebilir. Daha sonraki gelişim dönemlerinde bilişsel gelişimde her ne kadar niteliksel gelişmeler göze çarpmasa da, geçirilen yaşantı, tecrübe ve deneyimlere bağlı olarak niceliksel genişlemelere rastlanır. Bilişsel gelişimde önemli olan gelişim alanlarından birisi de dil gelişimidir. Vigotsky’nin *“Sosyal Yapılandırıcılık”* ilkesi dil gelişiminin bilişsel gelişim açısından önemini ortaya koymaktadır.

İnsanların parmak izleri kadar, öğrenmeleri de kendilerine özeldir. O hâlde edinilen öğrenme değerlerinin de birbirinin aynısı olmaması gerekir. Bu bakış açısıyla her birey kendisine özeldir ve aslında eşi ve benzeri yoktur. Diğer kişilerden ayıran kişilik özellikleri bireye özgü tutarlı davranışlarla şekillenir. Farklı dönemlerde ortaya çıkan kişilik özellikleri diğer gelişim görevleriyle ilişkili olarak ortaya çıkar. Sigmund Freud’un psikanalitik temelli kişilik kuramı, kişilik gelişimini tanımlaması açısından oldukça önemlidir. Bu yaklaşıma göre bebeklerde kişilik gelişimi farklı aşamalardan geçer. *“Oral, Anal, Fallik, Latans ve Genital”* kişilik gelişimi dönemleri olarak belirtilen beş gelişim aşamasının olduğu iddia edilmektedir. Bu kişilik gelişimi dönemlerine, *“Psikoseksüel Gelişim Dönemleri”* adı verilmiştir. Yaşamın ilk altı yılına denk düşen yukarıdaki kişilik gelişim dönemleri, geçirilen yaşantılar itibarıyla oldukça önemlidir ve o dönemde geçirilen yaşantıların izlerinin silinmesi pek mümkün değildir. Bu yüzden daha sonra ve

İnsanların öğrenmeleri onların parmak izleri kadar onlara özeldir. Çünkü kalıtsal değerler farklı olmakla beraber, algıya dayalı seçicilikte edinilen öğrenmeleri birbirinden ayırır.

yetişkinlik yıllarındaki davranışlar etkilenmektedir. Erikson'da kişilik gelişimini gelişim dönemleri içerisinde ve biyolojik temele dayalı olarak ele almıştır. Kişiliğin oluşmasında; olgunlaşmaya ilave olarak yaşantıların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Her bir gelişim döneminin bireye sunduğu bir karmaşa yumağı vardır ve bu karmaşa yumağının üstesinden gelindiği ölçüde benlik yeni şeyler kazanır ve bir sonraki gelişim dönemine daha güçlü olarak girer. Bu karmaşalar aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- Temel güvene karşı güvensizlik (0-1 yaş)
- Özerkliğe karşı kuşku ve utanç (2-4 yaş)
- Girişimciliğe karşı suçluluk (4-6 yaş)
- Çalışma ve başarılı olmaya karşı aşağılık duygusu (7-11 yaş)
- Kimliğe karşı kimlik bocalaması (12-17 yaş)
- Yakınlığa karşı uzaklık (ilk yetişkinlik dönemi)
- Üreticiliğe karşı durgunluk (Yetişkinlik dönemi)
- Benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk (olgunluk dönemi)

Rogers ve Maslow gibi hümanist yaklaşımclar da, kişilik gelişimini *“Benlik yapısı”* üzerinden açıklamaya çalışmışlardır. *“Benlik Yapısını”* benlik ve öz ben birlikte inşa etmektedirler. Hümanist yaklaşıma göre; insanın benlik yapısının temelinde; kalıtsal miras değerleri olarak doğuştan getirdiği; olumlu, iyi ve yaratıcı özellikleri bulunur. Bu özellikler uygun yaşantılarla ortaya çıkar ve bireyin kendini gerçekleştirmesine katkı sağlar.

Çocuklar için değerler sisteminin oluşumu da aynı şekilde gelişimsel bir süreç izlemektedir. Bu gelişim süreci bir başka ifadeyle *“Ahlâk Gelişimi”* dir. Öncelikli olarak *“Super Ego”* nun Psikanalitik kuram çerçevesinde oluşum süreci şeklinde ifade edilmiştir. Kolberg ve Piaget, ahlâk gelişimini, bilişsel gelişimle paralel bir şekilde ele almışlardır. Piaget, ahlâk gelişiminin iki gelişim döneminde gerçekleştiğini belirtmiş ve bu dönemler arasında gerçekleşen gelişim süreçleri arasında hiyerarşik bir yapının ve her iki gelişim dönemi arasında farklılıkların olduğunu belirtmiştir. Birincisi 11 yaşına kadar geçen ve dışa bağlı olan dönemdir. Çocuklar ahlâki yargıları açısından çevrelerindeki otorite olan figürlere bağımlılık gösterirler. İkinci evre olan daha ileri düzeydeki özerk döneme ayak basan çocuklar, başkalarının değerlendirmelerinden çok kendi değerlendirmelerine göre davranmaya başlarlar. Davranışlar arasında iyi – kötü ayırımına girerken davranışın arka plânında yatan niyeti de dikkate alırlar. Kolberg ise ahlâk gelişimini; *“gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası”* olmak üzere üç aşamada ele almıştır. Burada da hiyerarşik bir yapıdan bahsedilmektedir. Aşamaların her birisi kendisinden önceki ve kendisinden sonraki gelişim dönemlerinin özelliklerini de gösterebilir. Aşamalar yaşanmadan bir üst aşamaya geçilmez. Gelenek öncesi dönemde, birey kendi ihtiyaçlarını doyurmaya çalışır. Geleneksel dönemde toplumsal beklentilerin karşılanması önem kazanır ve gelenek sonrası dönemde ise, birey kendi öz değerler sistemini geliştirir ve insan haklarını gözeterek davranır.

Aile ve çocuk hakkında sağlıklı bilgi edinerek aile ve çocuğun içerisinde bulunduğu gerçek durumu anlayabilmek için, aile ve çocuk ile ilgili yukarıda verilen bilgilerin kavranmış olması gerekir. Çünkü çocuğu ve aileyi yerleştireceğimiz

Rogers ve Maslow, gibi hümanist yaklaşımçı psikologlar da kişilik gelişimini “benlik yapısı” üzerinden temellendirmişlerdir.

konum bu bilgiler ışığında şekillenecektir. Aslında bireye hizmet üretmede en öncelikli gereklilik tanıma sürecidir. Bir hekimin tanımadığı hastasına sağlık hizmeti vermesinin mümkün olmadığı gibi, hedef kitlesi hakkında tanıma bilgisine sahip olmayan öğretmenin de eğitim hizmetini sürdürmesi mümkün olamayacaktır. Çocuklara ve öğrencilere eğitim ve öğretim hizmeti organize edilirken, onların hazır bulunuşluk düzeyleri ve giriş davranışları büyük bir önem taşımaktadır. Bu ön koşul öğrenme değerleri, bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor öğrenme alanları açısından ayrı ayrı irdelenerek belirlenmelidir. Bu noktalarda ortaya çıkacak sorunların çözümünde aile hakkında da yeterli düzeyde bilgi sahibi olunmalıdır. Ancak çocuk ve aile hakkında yeterli düzeyde tanıma sağlandığı zaman, uygun öğrenme ortamları daha kolay bir şekilde hazırlanabilecek ve giriş davranışları adına noksanlıklar tamamlanarak bir sonraki aşamaya geçilecektir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri ile eğitim ve öğretim hizmetleri bireyde birleştirildiği zaman, öğrenme başarısı gerçekleşecektir. Aksi hâlde hedeflenen başarı ile elde edilen başarı arasında önemli farklılıklar ortaya çıkacaktır.

Ailenin eğitim ve öğretim sürecine aktif katılımının sağlanması önemlidir. Okul aile birliklerinin yapacağı faaliyetler bu açıdan destekleyici olacaktır. Öğretim Görevlisi Hülya Bilgin, okul öncesi Eğitime Giriş kitabında yazdığı bölümde: “Bütün çocuklar aynı gelişim dönemine ve aynı yaşa sahip olsalar da, aynı düzeyde beklentileri karşılayacak donanıma sahip olamazlar. Geçirilen sosyal süreçlerin ve aile içi etkileşimler sonucu her çocuk mutlaka farklıdır. Her çocuğun kendine has gereksinimleri vardır. Özellikle aile yapısı, ailenin sosyo - ekonomik ve kültürel özellikleri, kardeş faktörü gibi değişkenler çocuğun tutum ve davranışlarının şekillenmesini etkiler. İşte ortaya çıkan bu bireysel farklılıklar çocukları birbirlerinden farklı davranmaya iter ve zaman zaman iletişim sorunları yaşamaya sevk eder. Bünyelerinde kendi farklılıklarını barındıran öğrenciler aynı sınıf ortamında bir araya gelirler ve bu birliktelik uzun yıllar devam eder. Bu uzun süreli birlikteliğin sosyalleşme adına önemli kazanımları olmakla beraber, çözülmesi gereken sorunları da aynı sınıf ortamına taşımaktadır. Farklı aile yapılarından gelen ve farklı özellikler taşıyan çocukların birbirlerine farklılıklarını öğretmeleri noktasında bir zenginlik ve kendi farklılıkları ile ayrı ailelerden gelen çocuklar, aynı olaya verdikleri farklı tutumlar açısından kaosa neden olabilirler. İşte bu olumsuzlukları olumlu bir uzlaşıya dönüştürmek için öğretmen aktörünün özellikle aileler hakkında bilgiye sahip olması kaçınılmaz olacaktır. Öğretmen; sınıfını oluşturan öğrencilerini tek tek tanıdığı ve onların aileleri ile etkin iletişim içerisinde bulunduğu takdirde, okul ortamı öğrenci için gerçek bir eğitim ve öğretim ortamı olacaktır. Okulda verilen eğitimle ailede verilen eğitim arasında farklılıkların olması, eğitimin etkililiğini azaltacağı gibi, çocuğun gelişmesinde de oldukça zarar verici sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle okuldaki anlayış ve uygulamalar ile ailedeki anlayış ve uygulamaların tutarlı olması çocuğun gelişimi açısından son derece önemlidir. Bir diğer önemli husus da, okul ve aile arasındaki sıkı işbirliği ile iletişim, muhtemel problemlerin çıkmasını engellemede ve problem çıksa da çözmede daha etkili olunmasını sağlamasıdır. Bu işbirliğinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ailenin beklentilerinin karşılanması ile ilgilidir. Diğer yandan okulun anne ve

babaya karşı tutumları da önemli olmaktadır. Aile çocuğunu bir eğitim kurumuna verdiği zaman genel olarak şu beklentiler içine girer:

- Okulda çocuğunun güvende olduğunu bilmek.
- Öğretmenin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olacağını bilmek.
- Çocuğun anne-babayla ilişkisinde daha olumlu gelişmeler olacağını bilmek.
- Okuldaki disiplin ve tutumlar hakkında bilgi sahibi olmak.

Anne-babaların bu konulardaki ihtiyaç ve beklentileri ne kadar giderilirse eğitim ve öğretim etkinliklerine o kadar faydalı olacaklardır. Böylece çocuğun eğitim kurumlarından yararlanma düzeyi artacaktır. Ailelere sunulacak rehberlik faaliyetleri aracılığıyla, çocukların eğitim ortamlarında sağlıklı, başarılı ve mutlu bireyler olarak hayata hazırlanmaları çok daha faydalı olacaktır. Bunun için de gerek ailelerin ve gerekse eğitim kurumlarında görev yapan kişilerin işbirliği ve etkin iletişim içinde bulunmaları tüm toplumu güzel yarınlara taşıyacak gücü oluşturacaktır”.

Öğretmenlerimiz çocuk ve aile hakkında tanımaya dönük bilgi edineceği zaman, öncelikli olarak ulaşacağı yaşantı ve tecrübeleri değerlendirebileceği alan bilgisine sahip olması gerekecektir. Aile, çocuk ve çocuk gelişimi ile ilgili bilgiler, aile ve çocuk sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlarla değerlendirilirken belirleyici ölçütler olarak kullanılacaklardır. Aile ve çocukla ilgili tanımlayıcı ve belirleyici çalışmalar yapılırken; aile ziyaretlerine, okul aile işbirliğine, sosyal ve kültürel faaliyetlere ağırlık verilmelidir. Diğer yandan düzenli telefon görüşmeleri sürece çok önemli olan aile katılımını ve ev okul iletişimini sürdürmek için oldukça etkili ve verimli bir yol olabilir. Telefon görüşmeleri çalışan anne ve babaların okul aile etkileşimini gerçekleştirmek için yeterli zamana sahip olmadıklarında iletişim sorunlarını giderici olabilir. Bu görüşmeler için belirli bir zamanın ayrılması uygun olabilir. Telefon görüşmelerinin olabildiğince kısa olması ve öğrencinin olumlu yönleri üzerinde durulması daha olumlu olacaktır. Eğer önemli bir sorun varsa anne – baba, uzman veya öğretmen uygun bir zaman ve yerde yüz yüze görüşmelidirler (Özen, 2008). Anne – babanın yine tanımaya dönük ev ve okul iletişiminin kurulması için sınıfa katılımlarının sağlanması oldukça anlamlıdır. Bu tür etkinliklere katılan ebeveynler için durumun farkına varmak ve durumdan vazife çıkarmak daha kolaydır ve sözel bilgi vermekten daha etkilidir. Anne-babanın sınıfa katılımları da bazı hazırlıkları gerektirebilir. Öğretmen bu konuda aileyle her zaman işbirliği içerisinde olmalıdır. Öğretmenler sadece sınıfa katılımla ilgili değil, aynı zamanda ev ortamında yapılacak becerilerin belirlenmesi ve uygulanmasında pratik öneri ve telkinlerde bulunulmalıdır. Öncelikli olarak pratik becerilerin belirlenmesi ve basitten karmaşığa göre sıraya konulması, basit öğretimsel tekniklerin nasıl kullanılacağı bilgisinin verilmesi (ödül, pekiştireç ve ipuçları önemlidir).

Verilen tanımlayıcı bilgiler ışığında, gelişim görev ve sorumluluklarını olması gerektiği gibi yerine getiremeyen çocukların belirlenmesi amacıyla çocuk ve aile hakkında bilgi toplama çalışmalarına hız verilmelidir. Ancak o zaman çocuk ve aile hakkında yönlendirici bilgilere ulaşılabilir. Bu durum tespitiye yönelik

Bünyelerinde kendi bireysel farklılıklarını barındıran öğrenciler aynı gelişim dönemine sahip akranlarıyla uzun süre birlikte eğitim aldıkları sınıf ortamında çok önemli sosyal etkileşim süreçleri yaşarlar. Bu yaşantılarla beraber çeşitli sorunlarla da yüzleşirler.

bilgilerin, olası dezavantajlı çocuğun gelişimi ve eğitimi açısından oldukça önemli bir yeri vardır. Her aile çocuğunun gerçek durumunu aynı şekilde algılayamaz veya algılamak istemez. Genel olarak aileler dezavantajlı çocuklarının durumunu aşağıdaki kavramlar doğrultusunda algılarlar veya ortaya koyarlar:

Sadece gelişim bozukluğu olan bir çocuğun değil, hiçbir problemi olmayan yeni bir bireyin katılmasının da bir stres kaynağı olduğunu kabul edersek, gelişimsel açıdan bir problem taşıyan çocuğun aileye katılımının eşler arasındaki ilişkiyi, kişinin kendisini algılayışını ve pek çok dengeyi alt üst eder. Anne baba bir çocukları olacağını öğrendikleri andan itibaren onunla ilgili beklentileri oluşmaya başlar. Bu konuyla ilgili kabullenme adına kitaplar okunur, kıyafetler hazırlanır, uygun isimler seçilir. Hiç kimse problemli bir çocuk dünyaya getireceği ile ilgili bir beklenti içinde değildir. Bu tür korkular hamilelik sırasında annenin aklına zaman zaman gelebilir ve bunların üstesinden gelinir. Plânlar hep mükemmel çocuk üstüne kurulur. İlk sarsıcı dalga, tüm bu duygusal geçişlerden ve uyumlardan sonra doğum gerçekleşip on sekiz ay, bir yaş gibi bir dönemde çocuğunuz ile ilgili olarak yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu düşünmek olacaktır. Daha sonra uzmanlar tarafından sizin şüphelerinizi doğrulayıcı ancak şık sözcüklerle ifade edilen durum sizin hayal ettiğiniz çocuktan çok uzak kalacaktır. Hayallerinizi bir anda silmeniz ve kafanızda çocuğunuz ile ilgili eskisine benzemeyen yeni bir tasarım geliştirmeniz gerekmektedir. İşin en sıkıcı ve zor tarafı da bu olsa gerek.

Çocuğun normal bir gelişime sahip olamayacağını öğrenmek anne baba için şok etkisi yaratan bir etki oluşturacaktır. Bu durumun yaratacağı etki çok sevilen bir kişinin ardından yas tutmaya benzer bir tepkidir. Bu süreç bir gün, bir ay ya da birkaç ay gibi kısa sürede tamamlanmamaktadır. Bu süreç içinde özellikle anne babanın ve hatta yakın aile üyelerinin farklı duygusal tepkiler yaşayacağını ifade etmek gerekir. Bunlar; “şok”, “inkâr”, “suçluluk”, “kıskançlık”, “dışlama” ve “uyumdur”. Uyum aynı zamanda bir kabullenme süreci olarak da ifade edilebilir. Bu süreç aynı zamanda bir problem çözme sürecinin başlangıcıdır. Bu duygusal süreçleri kısaca açarsak şüphelerin başlamasından itibaren yaşanan durumda karşımıza şunlar çıkar:

Evlilik gerçekleşmeden önce hiçbir aday özürle bir çocuğa sahip olmayı hayal etmez ve böyle bir durumun yaşanabileceği en zor deneyim olduğunu bilir. Evlilik sonrası özel gereksinimli ve dezavantajlı bir çocuk sahibi olduğunu anlayan ebeveynler karışık duygu durumları ve belirsizlik yaşarlar.

KARIŞIK DUYGU DURUMLARI VE BELİRSİZLİK

Çocuğunda gelişimle ilgili herhangi bir problem veya iletişim sorunu ile yüzleşmek durumunda kalan çoğu aile, çocuğu anaokulu hatta ilkököl dönemine gelene kadar belirleyici bir farklılık görmez veya görmek istemez. Belki yolunda gitmeyen bir şeyler olduğu bellidir ancak, çocuk görünüş ve fiziksel olarak gayet sağlıklı ve normal gibidir. Anne babalar evhamdan ve aşırı duyarlılıktan kaynaklanan endişelere düşebilirler. Diğer yandan ailedeki yakınlarda çocukla ilgili herhangi bir sorunun olmadığını, evham yapıldığını, aileden geçmişe dönük örneklerle açıkladıklarında, ebeveynlerin kafaları iyice karışır. Bu dönemde ailelerin arayışı duruma vakıf bir uzmanın; “çocuğunuzun küçük bir problemi var ve kısa süreli bir tedavi uygulayacağız. Vereceğim ilaçları düzenli şekilde alınca geçecektir” şeklinde özetleyebileceğimiz ifadeler üzerine odaklaşmaktadır. Eğer böyle tatmin edici açıklamalar olmazsa, ortaya çıkacak tedirginlik ve belirsizlikler aileler için oldukça yıpratıcı ve kaygı yaratıcı olmaya devam edecektir.

ŞOK

Devam eden belirsizlik içerisinde ailelerin çocuklarıyla ilişkili olarak ortaya çıkan ciddi bir sorunun varlığını öğrenmeleri, onlara en azından şok duygusunu yaşatmaya yetecektir. O an sözün bittiği ve tükenmişliğin kendisini gösterdiği bir andır. Artık iletişim bandı kopmuştur ve sadece beden dili duyguları belirgin hale getirmeye başlamıştır. Çünkü daha önce mükemmellik üzerine kurulan hayaller yıkılmış ve beyin paralel işlemleri yapmakta zorlanmaya başlamıştır. Böyle bir şok anında kalıcı travmalar da yaşanabilir. Şok sadece çocukluk dönemi gelişim sorunları ile ortaya çıkan bir sorun değildir. Bu durum çocukların daha ileri yaşlarda da farkına varılan olumsuz düşünce, tutum ve davranışları ile bağlantılı olarak da ortaya çıkabilir. Gençlerin toplumsal değer ve normları göz ardı eden çeşitli tercihleri de benzer şekilde ebeveynlerin dünyalarının başlarına yıkılması sonucunu ortaya koyan şoklar yaşamalarını sağlayabilir. Zaman zaman gerçekleşen kültürel şoklar da benzer derinliklere sahiptir. Bireylerin başkaları üzerinden beklentileri gerçekleşmediğinde veya makul seviyelerde reddedilmediği zaman da insanlar şok yaşayabilirler. Bu durumlarda da şaşırma ve kafa karışıklığı olası sonuçlardandır.

İNKÂR

Anne baba çaresiz bu şok durumundan çok önemli olan yardım ve psikolojik destekle çıkabilirse, hızla etraftan bu problemin tanımı ve sebepleriyle ilgili bilgi toplama işine yönelir. Farklı örneklerle ulaşılarak kıyaslamalar yapılır. Yeni ve güncel bilgi kaynaklarına ulaşmada internet ve yaşanmış örnekler önemli bir yer tutar. Bu bilgiler çocuğun gösterdiği özellikler ile kıyaslanır. Benzerlikler bulunduğu hayal kırıklıklarına kapılma, duruma uymayan noktalar gözlemlendiğinde belki yanlış teşhis konmuş olabileceği akla getirilerek rahatlamaya çalışılır. İnkâr en sık başvurulmuş tepki biçimidir. Anne-babalar bu şekilde karşı taraftan gelebilecek olumsuz mesajların önüne geçmiş olacaklarını düşünürler. Bu durum objektiflikle subjektiflik arasındaki farkı tam kavrayamamış ebeveynlerin daha çok ortaya koyduğu tepki biçimi olabilir. Sorunun çözümüne dönük herhangi bir katkısı olamaz. Sorunun içerisinden çıkılmaz ve kronik bir hal almasının önünü açar. Çünkü inkâr bir yalan olayıdır ve arka plândaki asıl gerçekliği ortadan kaldırmaz.

Evlilik gerçekleşmeden önce hiçbir aday özürsüz bir bireye sahip olmayı düşünemez ve böyle bir durumun yaşamın en zorlu deneyimi olduğunu bilirler. Evlilik gerçekleştikten sonra, özürsüz bir çocuğa sahip olduğunda anne babalar öncelikli olarak hayal kırıklığı yaşarlar. Çocuklarına ne olduğunu tüm detaylarıyla bilemediklerinden dolayı büyük endişe içindedirler. Kendilerini, eş ve yakınlarını ya da sağlık ekibini suçlarlar. Suçlama bir nevi dışa yansıtma olayıdır. Bu duygu ve endişeler teşhis konulduktan sonra da kaybolmaz. Kabul etme, birkaç ay veya yılları alabilir. Bazı aileler ise çocuklarının durumunu kabul etmeye yanaşmazlar. Çocuğunun özürsüz kalmasını bir türlü kabullenmeyen aile; sağlıklı iletişim kurmada zorlanmaya başlar. Bir yerde iletişim kanalları kapatılır. Bu tür davranış sergileyen ailelerde sorunlar büyür. Aile kendine bir kaos yaratır. Çevreden kendini soyutlar.

İster normal ve ister dezavantajlı olsun, çocuklara verilecek eğitim ve öğretim etkinliklerinin hedeflenen başarısı onlara doğru rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verilmesine bağlıdır.

Özürlü çocuğunun gereksinimlerine duyarsız kalır. Ailede tüm bireyler yalnızlığı yaşar. Ailedeki özürlü bireyin oluşturduğu sarsıntı büyür ve suçlamalar başlar. Suçlamalar dışa yöneldiği gibi, içe de yönelebilir. “Neden benim çocuğum, neden benim ailem?” Şeklinde suçlu aranmasına benzer tepkilerle beraber; “tabi normaldir, başka nasıl olacaktı ki!” Gibi içe dönük yansımalar ve hesaplaşmalar yaşanabilir. Nedenler artar ve bu durum kontrolden çıkarsa, aile parçalanmayla sonuçlanan ayrışmalar yaşayabilir.

Aslında inkâr, bir çeşit sorunu sadece sözel olarak yok sayma çabasıdır. Kronikleşen sorunun giderilmesi imkân ve ihtimallerinin azalmaya başlamasıyla gelişen bir tepki mekanizmasıdır. Böylece karşı tarafın daha doğal ve acıma, hor görme, belki hoşnut olma mesajlı tavır ve davranışlarının önüne geçilmiş olunacağı düşüncesi ön plândadır. Kısa süreli ve hayali de olsa kısa süreli bir rahatlama söz konusu olacaktır.

Şekil ve Resimler 1.1. Gelişim bozukluğu olan çocuklara bakım hizmetleri açısından çok daha fazla önem gösterilmelidir. Onlar asla itilip kakılmamalıdır. Kendilerine farklı muamele yapılmakta olduğu hissi verilmemelidir. Kendisi için her şeyin normal olduğu algısı oluşturulmalıdır.

Şekil ve Resimler 1.2. Bu çocuk; kendisinin dışlanması, farklı muamele yapılmasını gerektirecek ne yapmış olabilir ki!

Şekil ve Resimler 1.3. Aile eğitimine çok daha fazla önem verilmelidir.

Sağlıklı toplumlara ulaşmak için sağlıklı çocuk yetiştirmenin şartlarını hazırlamak gerekir. Çünkü önleyici ve koruyucu sağlık hizmetleri daha sonuç alıcı ve daha kolaydır.

Anneciğim, bir elimde beş parmak, öteki elimde beş parmak inanmazsan gel say da bak. İki eder on parmak. İki elim arasındaki benim sayım kaç eder anneciğim!..

Şekil ve Resimler 1.4. Eğer bir problem varsa bunun sebebinin masumluk

abidesi olan bu çocuk olabilir mi!? Çocuk bir yerde bağımlı değişken olabilir. Yani belirli sebeplere bağlı ortaya çıkmış sistematik bir sonuçtur. Sonuç veya bağımlı değişkenler hiçbir zaman sebep olamazlar. Sebepler, bağımlı değişkene etki ederek onu biçimlendiren sistem girdileridir. Bağımsız değişkenler olarak sistemin girdileri sahip olmaları gereken özelliklere sahip değilse, işte o zaman çıktıların da hedeflenen çıktılar olması beklenmemelidir. Çocuk sahibi olma süreci başından sonuna kadar iyi yönetilememişse, hedeflenen yüksek beklentiler ışığında olası sonuçla bire bir somut olarak yaşanan durum olarak kazanılan sonuç birbirlerinden çok farklı olacaktır. Süreç boyunca geçirilecek yaşantılar objektif bakış açılarıyla değerlendirildiği zaman, muhtemel sonuçlar hakkında tahminlerde bulunulabilir. Daha önce belirtilen gelişim dönemleri itibarıyla çocuk sağlığını ve anne sağlığını tehdit eden tutum ve davranışlardan kaçınmak gerekir. Buna aldırış etmeyen ebeveynlerin yüzleşme ihtimali olan sonuçlara da hazır olmaları gerekir. Artık insanlığın geldiği noktada var olan sebeplere müdahale edilerek hedeflenen mükemmel veya mükemmele yakın sonuçlar elde edilmeye çalışılmaktadır.

Bu beklenen veya beklenmeyen sürecin karnesi en temiz olan paydaşı elbette ki çocuktur. Çünkü böyle bir sonu o seçmemiştir ve eğer tercih hakkı olsaydı durumların hiçbirisi istenmedik ve beklenmedik olamazdı. Çocuklar sadece ellerinde insiyatifi olmayan kader kurbanlarıdır. Sebepler alemine müdahale edilemediyse o zaman sonuç üzerindeki olumsuzlukların giderilmesine ve normal hayata tutunmalarını sağlamak için eğitici ve normalleştirici çalışmalara yön

verilmelidir. En akılcı olan da budur. Elde olanlarla mevcut durumun kurtarılmasına çalışılmalıdır. Anne babaların belki de yardıma ne çok ihtiyaç duydukları an; yüksek düzeyde beklentilerle sahip olmayı tasarladıkları çocuklarının sıra dışı bir olumsuzlukla beraber olduklarını öğrendikleri andır. Her ne kadar anne baba kendilerini soyutlayarak yalnızlaşmak isterlerse de, esasında psikolojik desteğe oldukça fazla ihtiyaçları vardır. Aile eğitimi sadece özürlü çocuğu olan aileler için gerekli değildir, aynı zamanda o ailelere destek olunması adına diğer normal çocuk sahibi aileler için de o derecede önemli ve gereklidir.

Örnek

- Aile ayrımı veya sınıflaması yapmadan, genel olarak ailelerin çoğunda çocuklarıyla ilgili herhangi bir olumsuzluk durumunu dışa yansıtmama temayülü baskın olmaktadır. Böyle bir durumda aileler, kendilerinin olumsuz tepki alacaklarını, belki suçlanacaklarını, çocuk sahibi olmadan kurguladıkları beklentilerini dezavantajlı bir çocukla karşılayamama gerçekliğini içlerine sindiremediklerinden, ünite içerisinde belirtilen travmalı durumları yaşarlar. Etrafımızı dikkatli bir bakışla incelediğimizde; bu tür düşünce, tutum ve davranışlara sıkça rastlarız.
- Çocuğun okul öğrenme başarısındaki olumsuzluk, doğumla gelen veya sonradan edinilen kronik davranış bozuklukları kabullenilmez ve içinden çıkılmaz bir hâl alıncaya kadar kimseyle paylaşılmak istenmez. Bu durumda ebeveynler böyle bir durumun kendilerinin bir kusuruymuş gibi bir algının oluşmasından korkmaktadırlar.
- Çünkü halk arasında bu tür istenmeyen durumların ebeveynlere kaderi ilahi tarafından verilmiş bedeller olduğu algısı yerleşmiştir. Bu yüzden öncelikli olarak insanımızın kafasındaki bu yanlış algı üzerinde durulmalıdır. Eğitici hizmetler sadece sorunu olan çocuk sahibi ebeveynler açısından plânlanıp organize edilmemelidir. Toplumun tüm kesimlerinin hedef kitle arasında olmalıdır.

Bireysel Etkinlik

- Her öğrenci birinci ve ikinci kademe eğitim kurumlarıyla iletişim kurup davranış ve öğrenme sorunu yaşayan öğrencilerin aileleriyle görüşmeler yaparak, aile ve çocuk hakkında aydınlatıcı bilgiler edinecekler ve sonuçlar raporlaştırılarak rehberlik servisleriyle paylaşılacaktır.
- Öğrenciler eğitim kurumlarıyla gerekli yasal mevzuatlara uygun olarak irtibat kurarak yapılacak bir plânlama çerçevesinde eğitici faaliyetlerde bulunacaklardır.
- Yapılacak eğitici faaliyetler sonucunda öğrencilerin edindikleri farkındalık düzeyleri değerlendirilecek.
- Bireysel etkinlikler, topluma ve bireye hizmet çerçevesinde tasarlanarak organize edildiğinde hedeflenen maksat gerçekleşmiş olacaktır.

Tartışma

- Çocuklar açısından gelişim bozukluklarının temel nedenlerini gelişim alanları açısından tartışınız.
- Aileler için gelişim bozuklukları konusunda farkındalık yaratmaya dönük yapılabilecekleri tartışınız.
- Evlilik öncesi anne-baba adaylarının çocuk gelişimi ve acil müdahale konularında bilinçlendirilmeleri için kimlerin neler yapmaları gerektiğini tartışınız.
- Kendinizle ilgili her hangi bir gelişim bozukluğunun olma ihtimalini düşündünüz mü? Durumu eleştirel bir bakışla tartışınız.

Özet

- Aile, çocuk ve toplumsal yaşam denildiği zaman aslında toplumsal yapının tamamını ifade ettiğimizi düşünmek gerekir. Gerçekten toplumsal birlikteliğin ihtiyaç duyduğu toplumsal yapıların ve kurumların aile kurumu ile mutlak bir alışverişi bulunmaktadır. Çünkü aile kurumunun ve sosyal sisteminin belirli sınırları çerçevesinde ürettiği insan kaynakları mamul maddesi diğer tüm toplumsal kurum ve sistemleri kullanacakları veya o açık sistemlerin bilgi işlem boyutlarını yöneten en temel girdileri olacaktır. Aile kurumunun geleneksel geniş aile modelinden günümüzün çekirdek aile modeline geçtiği bilinmektedir.
- Çekirdek aile modelinin küreselleşmenin getirdiği kültürel olumsuzluklardan kaynaklı sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında da yüksek beklentiler içerisinde girilerek sahip olunması düşünülen çocukların beklentileri karşılayamayacak düzeyde engelli veya sorunlu olarak dünyaya gelmesidir.
- Gelişim ve öğrenme psikolojisi disiplin alanları çerçevesinde çocuk gelişimi; kendisine has kritik alanlara, o kritik alanların kendilerine has kritik davranışları bulunmaktadır. Ebeveynlerin mutlaka bu konularda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. İslâm inanç sistemine göre de aile, çocuk ve toplumsal yaşama çok büyük bir önem vermiştir. Bu manadaki islâmi değerler gelişim ve öğrenme psikolojisi disiplin alanları ile bilimsel açıdan çatışmadığını söyleyebiliriz.
- Aile eğitimi dersi, çocuk ve aile hakkında bilgi edinme ünitesi çerçevesinde ailelerin çocuk sahibi olma durumlarında beklentilerinin karşılanmadığı durumlarda yaşayacakları psikolojik travma durumları ortaya çıkmaktadır. Bunlardan; belirsizlik, şok ve inkâr üzerinde durulmuştur. Belirsizlik durumun tam olarak netleşmediği ve hep olumlu beklendiği bir durumu ifade etmektedir.
- Şok ise, zaman zaman akıllarından geçen ve dillendiremedikleri olumsuz bir durum karşısında, uzmanların da açıkça vurguladıkları olumsuz gerçeklikler karşısında ortaya çıkan çok ani ve sarsıcı şaşkınlık durumu olarak ifade edilebilir. Adeta öğrenilmiş çaresizlik gibi bir durum gözlenebilir. İnkâr ise artık bir çaresizlik sonucu durumu inkâr dediğimiz hayali bir düşünce ürünü sanal bir davranış olarak düşünülebilir.

Ödev

- İçerisinde yaşadığınız çevredeki ilgili eğitim kurumlarınca gerçekleştirilen aile eğitimi etkinliklerini araştırarak geçmiş ve günümüz uygulamalarını değerlendiriniz.
- Ülkemizdeki yüksek öğretim programlarını aile eğitimi boyutuyla değerlendiriniz ve eğitim ve öğretim uygulamaları açısından gelişmiş ülkelerle kıyaslayınız.

Değerlendirme sorularını sistemde ilgili ünite başlığı altında yer alan “bölüm sonu testi” bölümünde etkileşimli olarak cevaplayabilirsiniz.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi aile eğitiminin temel hedeflerinden biridir?
 - a) Çevrede prestij sahibi olmak
 - b) Daha sağlıklı nesiller kazanmak
 - c) Okullara fazla iş bırakmamak
 - d) Okul giderlerini azaltmak
 - e) Anne babaların her dediğini koşulsuz yapan saygıda kusur etmeyen çocuklar yetiştirmek
2. Aşağıdakilerden hangisi toplumu meydana getiren en temel kurumdur?
 - a) Belediyeler
 - b) Vergi dairesi
 - c) Aile
 - d) AVM'ler
 - e) Üniversiteler
3. Aşağıdakilerden hangisi ailelerin geçirdiği depresif durumlardan biridir?
 - a) Sürekli konuşmak.
 - b) Uyurgezer olmak
 - c) Sürekli hayal kurmak
 - d) Şok
 - e) Daha fazla borçlanmak

“Bu dönemde ailelerin arayışı duruma vakıf bir uzmanın; “çocuğunuzun küçük bir problemi var ve kısa süreli bir tedavi uygulayacağız. Vereceğim ilaçları düzenli şekilde alınca geçecektir” şeklinde özetleyebileceğimiz ifadeler üzerine odaklanmaktadır”.
4. Yukarıda anlatılanlar aşağıda verilen durumlardan hangisine daha çok uymaktadır?
 - a) Şok
 - b) Depresyon
 - c) Kızgınlık
 - d) Suçluluk
 - e) Belirsizlik

“ Artık iletişim bandı kopmuştur ve sadece beden dili duyguları belirgin hale getirmeye başlamıştır. Çünkü daha önce mükemmellik üzerine kurulan hayaller yıkılmış ve beyin paralel işlemleri yapmakta zorlanmaya başlamıştır.”

5. Yukarıdaki açıklama aşağıda verilen seçeneklerin hangisine daha çok uyar?

- a) Belirsizlik
- b) Kızgınlık
- c) Kabullenmeme
- d) Şok
- e) Suçluluk

“ Bu durum en sık başvurulan tepki biçimidir. Anne-babalar bu şekilde karşı taraftan gelebilecek olumsuz mesajların önüne geçmiş olacaklarını düşünürler.”

6. Bu tanım aşağıda verilen seçeneklerin hangisine daha fazla uymaktadır?

- a) Belirsizlik
- b) İnkâr
- c) Suçluluk
- d) Reddetme
- e) Şok

“Ahlâk gelişimini; *“gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası”* olmak üzere üç aşamada ele almıştır. Burada da hiyerarşik bir yapıdan bahsedilmektedir.”

7. Yukarıda verilen görüş, gelişim psikologlarından hangisine aittir?

- a) Erikson
- b) Piaget
- c) Rogers
- d) Maslow
- e) Kolberg

8. Gelişim ilkeleri aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru verilmiştir?

- a) Ayaktan başa, özelden genele, içten dışa doğrudur
- b) İçten dışa, baştan ayağa, genelden özele doğrudur
- c) Basitten karmaşığa, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene doğrudur
- d) Bütünden teke, çevreden merkeze, tekten tüme doğrudur
- e) Soyuttan somuta, bireysellikten işbirliğine, azdan çoğa doğrudur

9. Aşağıdakilerden hangisi çocuk gelişimi açısından doğrudur?

- a) Gelişim parçalı bir yapıya sahiptir ve yönelimleri ayrı ayrıdır
- b) Gelişim bir bütündür ve nöbetleşe devam eder

- c) Gelişim zaman, fiziki koşullar ve bireysel farklılıklara göre farklılaşmaz
- d) Gelişim zihinsel faaliyetlerin dışında gerçekleşir
- e) Gelişimde kalıtsal yeterliklerin fazla bir değeri yoktur

10. *“Doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası”* gibi ifadeler verilen seçeneklerin hangisine daha çok uymaktadır?

- a) Gelişim görevleri
- b) Gelişim alanları
- c) Gelişim önlemleri
- d) Gelişim dönemleri
- e) Gelişim durumları

CEVAP ANAHTARI

1.B, 2.C, 3.D, 4.E, 5.D, 6.B, 7.E, 8.B, 9.B, 10.D

YARARLANILAN VE BAŞVURULABİLECEK DİĞER KAYNAKLAR

- Aijo, S. T. (1996). "The Theoretical and Philosophical Underpinnings of Relationship Marketing Environmental Factors Behind the Changing Marketing Paradigm". *European Journal of Marketing*, Vol:30(No:2), ss:8-18-s.12-13).
- Al-Shuridah, O. M. (2005). Customer Intention as the Key to Successful CRM Implementation: Empirical Insight from an SEM Application, Southern Illinois University at Carbondale. (Phd) UMI.
- BALAT, G.,U.,(Editör), "Okulöncesi Eğitime Giriş", Pegem Akademi Yayınevi, 2010, Ankara.
- Buttle, F. (2009). Consumer Relationship Management, Concepts and Technologies, Oxford:Butterworth-Heinemann,
- Chaston, I. B. B. Smith E. S. (2000). "Organizational Learning Style and Competences a Comparative Investigation of Relationship Transactionally UK Manufacturing Firms". *European Journal of Marketing*, Vol:34(5/6), ss:625-640-s.626).
- Colgate, M. ve Alexander, N. (1998). "Bank, Retailers and Their Customers: A Relationship Marketing Perspective". *International Journal of Bank Marketing*, Vol:16,(4), ss:144-152-s.144).
- DÖNMEZER, İ., "Ailede iletişim ve etkileşim". İstanbul:Sistem Yayıncılık,1999.
- Demirel, Y. (2007). Müşteri İlişkileri Yönetimi, 2. Baskı, İstanbul:IO Kültür Sanat Yayıncılık.
- ENGİN, A.,O., "Geniş Aile Modelinden Çekirdek Aile Modeline Geçişte Kaybolan Dede ve Nine Figürlerinin Çocuğun Sosyal Psikolojik ve Bilişsel Gelişimine Etkisi", V. Ulusal Yaşlılık Kongresi, 2009, Sivas.
- ERDEN, M., AKMAN, Y., "Eğitim Psikolojisi", Arkadaş Yayınları, Arkadaş Kültür Merkezi, Mithat Paşa Cad., 28 A-C-D, 1996, ANKARA.
- FAZİLOĞLU, Y., EŞME YURDAKUL, M., "Otizm ve Otizmde Görsel İletişim Tekniklerinin Kullanımı", Morpa Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- GÖKCAN, K., "Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerine İhtiyaç Duyan Bireyler ve Aileleri"(2005). Ankara:Zihinsel ve Bedensel Engelli Çocukları ve Aileleri Araştırma Eğitim Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği yayın No:001. 226(5) S.73
- KAYAALP, İ., V., "SOS! Otizm ve İletişim Problemi Olan Çocukların Eğitimi", Evrim Yayınları, İstanbul, 2007.
- NİRUN, N., 1994, "Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür", Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 73, Ankara.
- ÖZKALP, E., "Genel İletişim", Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2003.